

Quặng máu của đất lại chảy

Ngàn đời kiến tạo, thiên nhiên đã ban cho tỉnh Cao Bằng một tài nguyên quý giá - quặng mangan. Nếu biết khai thác và sử dụng một cách hợp lý, loại khoáng sản này sẽ đem lại lợi ích vô cùng to lớn. Vậy mà vài năm gần đây, người ta đã thi nhau phá núi, xẻ đồi - bóc những chuyến quặng đem bán sang nước bạn (Trung Quốc) với giá vô cùng rẻ mạt. Nước dưới sông có lúc còn cạn, huổng hồ quặng trong lòng đất. Rồi một ngày nào đó, khi chúng ta đủ trình độ để tinh luyện loại khoáng sản này thì những vỉa quặng trong lòng đất đã cạn kiệt...

Có quặng bản ta vui lắm...

Chưa bao giờ bản Hiếu Lễ, huyện Trùng Khánh (Cao Bằng) lại nhộn nhịp như bây giờ. Mọi người từ già đến trẻ đều vui vì người ta có thể đào bất cứ chỗ nào trong bản cũng moi được quặng lên bán. Tôi có đứa cháu họ năm nay lên tám, bé như một cái kẹo mà cũng biết đi một quặng để kiếm tiền tiêu vặt. Nhìn đứa cháu mặt mày lem luốc, đỏ từ đầu đến chân nhưng đôi mắt thì tròn vo, sáng rực rút nắm tiền lẻ khoe với tôi: "Cháu chỉ nhặt nửa buổi cũng kiếm được chùng này..." - đôi tay bé tẻo, cái bản của nó xoè ra, trong đó từng tờ 2.000đ cũng cái bản, tất thảy hơn 20.000đ. Rồi nó vụt chạy, chắc đi mua quà. Còn ông anh họ của tôi thì khoát tay, chém vào không khí nói chắc như cột nghiêng: "Chài... nói thật cho mày biết. Cứ đà này, tháng nữa chài mua Longcin Tàu ngay...". Anh họ nhấp một ngụm rượu, vén trán cho tôi xem - một vết sẹo còn chẳng chịt chỉ khâu. Anh họ khoe tiếp: "Số tao cao lắm. Hai cục quặng rơi xuống tường chết nhưng chỉ thế này. Hôm qua, thằng Tinh bị sập hầm, đất lấp ngang ngực, cả bản bới mãi mới lên được, nó ộc máu ra mồm...". Anh họ lại uống, lại kể, lại quát vợ mua rượu đãi tôi. Trời tháng tư nóng hầm hập, nhìn ông anh họ ngửa cổ uống từng ngụm, đôi tay chai sần, trong móng còn vương lại đất đỏ, tôi chẳng biết buồn hay vui cho cái việc đào quặng của anh.

Nói như anh họ tôi cũng chẳng bóc chút nào. Một cân quặng mangan đào lên, bán tại miệng hố giá 1000đ. Mà cái giống quặng này nặng lắm, một cục to chừng nắm tay cũng đến nửa cân rồi. Có người kỷ lục chơi một ngày hơn tấn, ôm về cả triệu bạc. Hờ hờ... thế thì từ ngàn mùa nương rẫy đến nay, người bản Hiếu Lễ chẳng mơ thấy bao giờ. Họ vui, họ mừng là phải. Người moi quặng từ lòng đất lên mừng là thế, còn người thò quặng bán sang Trung Quốc cũng vui không kém gì: một cân thò đến đó, họ trả 1 tệ tương đương 1.800đ lãi gần gấp đôi cũng sướng lắm chứ. Cứ một tạ lãi hơn 80.000đ, người yếu mỗi chuyến cũng thò ít nhất hai tạ. Và thế là ngày đêm - người có xe đạp thì dùng xe đạp, ai sang hơn dùng xe máy trở ầm ầm sang bên kia biên giới. Thằng Hiền - bạn tôi từ thuở chẵn bờ, vừa rót rượu vừa nói: "...Tao đang sửa lại cái nhà. Đạo này đi quặng trúng ra phết. Ngày ít cũng kiếm ra hơn lít (100.000đ)". Quả đúng đạo này nó khá thật, nhà vách đất được thay bằng gạch hần hoi, bên trong còn tậu được khá nhiều đồ đạc đắt tiền. Bỗng chốc, tôi nhớ lại tuổi thơ của hai đứa. Nó mồ côi mẹ từ nhỏ, cứ nhớ đến mẹ là khóc tu tu, suốt mùa đông khoác độc một cái áo chàm cũ rách, giờ trông rõ phong cách hoàng của một người đang kiếm ra tiền. Uống với tôi vài chén nó lục đục chuẩn bị bơm xe, vác bao tải, cười hềnh hếch nói là chuẩn bị đi chuyển mới.

Vâng, kiếm ra tiền, thậm chí kiếm ra rất nhiều tiền thì ai chẳng vui. Với những người nông dân như anh họ tôi, thằng Hiền bạn tôi, bây giờ là thời hoàng kim của họ. Họ cũng chẳng cần biết cục quặng kia là của ai, chỉ biết có lợi là làm, vì quặng nằm ở dưới đất, cứ đào thôi.

Người trong cuộc, họ nói gì?

Đây không phải lần đầu tiên ở tỉnh Cao Bằng có chuyện khai thác quặng mangan bừa bãi. Cách đây chục năm, người ta đã làm cái việc tày trời này. Nhiều người ở các tỉnh như Thái Nguyên, Nam Định, Thanh Hóa... cũng đổ về. Họ mang theo xe thô, cuốc xẻng đục khoét núi đồi, và cũng gò lưng đẩy sang biên giới. Còn những người có điều kiện hơn thì mua sắm ô tô, xe máy đua nhau làm giàu. Ngày ấy, cái phố Cô Sầu (Trùng Khánh) nhỏ bé đã từng bùng vì quặng, đi đâu họ cũng nói về quặng; bước chân tới đâu cũng thấy quặng... người người, nhà nhà hỷ hả vì tiền kiếm dễ quá. Rồi đến một ngày - một ngày định

mệnh - ngọn núi thuộc địa phận huyện Trà Lĩnh đã không chịu đựng nổi - đổ ập xuống, cướp đi gần 400 sinh mạng con người làm chấn động cả nước. Khi ấy người ta mới chấn chỉnh, thậm chí dùng nhiều biện pháp mạnh để ngăn chặn. Câu chuyện đau lòng này hẳn chưa bị quên trong bụng những người quản lý, thì giờ đây, những vỉa quặng lại bị xới lên mang bán xứ người.

Còn chính quyền địa phương thì sao? Ông Phó chủ tịch huyện thở dài nói: "Thực ra, ai cũng biết dân đổ xô đi đào bới, vận chuyển, bán sang bên kia biên giới là vi phạm. Nhưng ngăn họ làm sao nổi, chặn ngày thì họ đi đêm. Mà nói thật với anh, người ta nai lưng ra đẩy được chút quặng, xa hàng mấy chục cây số... mình tịch thu tội lắm...". Tìm hiểu thêm tôi được biết, những mỏ quặng đang khai thác tại huyện Trùng Khánh đều được tỉnh cấp giấy phép tận thu, nghĩa là không được mở mỏ mới. Hiện nay, Công ty khoáng sản Cao Bằng là đơn vị chủ quản những mỏ tận thu này. Sau đó tổ chức cho các doanh nghiệp (chủ yếu là doanh nghiệp tư nhân) đấu thầu để tận thu. Chỉ có điều, và hết sức vô lý, họ tổ chức thu mua quặng với giá 230 đồng/kg - một cái giá quá rẻ so với tư thương mua tại miệng hố (1.000đ). Giá thu mua quá rẻ, dẫn tới thực trạng người dân lén lút mang quặng bán cho tư thương, hoặc tự mình thô đi bán, chứ nhất định không bán cho nhà nước. Khi tôi đem thắc mắc này ra hỏi ông Phó chủ tịch, ông ta phát câu nói: "Ông cứ đi hỏi anh khoáng sản ấy. Huyện chỉ đứng ra cấp đất, giúp bảo vệ an ninh cho họ mà thôi". Tôi lại ngược lên công ty hỏi, và được họ giải thích một cách xuề xòa rằng: chi phí máy móc, nhân công, thuế má... nên chỉ thu mua với giá như vậy. Hơn nữa quy định của tỉnh... Phải! Cái gì cũng tỉnh, cũng làm theo cấp trên hết. Chỉ có điều, mang tiếng là cấp giấy phép tận thu, nhưng nhìn những quả đồi trước bản Hiếu Lễ thì biết: đất đá bị bới tung lộ một màu đỏ ối, nhiều hố sâu hun hút trông chẳng khác gì vết tích sau một trận oanh tạc của máy bay thời chiến. Ai dám chắc họ không đào những vỉa quặng mới. Rồi họ hút nước rửa sản phẩm, cắm vòi vào khe đá mà thải. Cái thứ nước đỏ quạch ấy chui sâu vào lòng núi, lại ngấm ra ngoài, cũng chưa ai đến để phân tích xem nguồn nước ở đây có bị ô nhiễm hay không. Còn những người dân bản Hiếu Lễ đang trong cơn say kiếm tiền ấy, ngày ngày vẫn vô tư dùng thứ nước có màu vàng vàng kia.

Theo quy định, chỉ Bộ Tài nguyên & Môi trường mới đủ thẩm quyền cấp giấy phép khai thác tài nguyên khoáng sản. Vì vậy tỉnh Cao Bằng chỉ đủ thẩm quyền cấp giấy phép tận thu. Đây có phải một kiểu lách luật khá tinh vi của những người quản lý? Việc này nhiều người biết và Đin Phạ cũng biết, nhưng chẳng làm gì cả!

Kèm theo việc khai thác quặng là tình trạng quá tải của những chiếc xe mà người ta vẫn quen gọi là "khủng long" thường chở đến 40 tấn quặng, chạy ầm ầm về biên giới làm những con đường phải oằn mình, méo mó đến thảm hại. Chỉ tính riêng ba tháng đầu năm 2004 số lượng khoáng sản được xuất qua cửa khẩu quốc gia Tà Lùng là 63.000 tấn; lệ phí Hải quan thu về được 159 triệu đồng. Trong khi đó, giá để làm nên một km đường miền núi không dưới 800 triệu đồng. Như thế mới thấy, với việc bán quặng, Nhà nước chẳng thu được bao nhiêu, còn tiền bỏ ra để đầu tư trở lại là quá lớn. Dĩ nhiên món lời sẽ chui vào túi các doanh nghiệp tư nhân đang ngày đêm đào bới trong lòng đất. Một vị quan chức nói toẹt với tôi rằng: tỉnh mình nghèo quá, thôi thì bán chút quặng để có nguồn thu. Nói thế nghe cùn quá, chẳng khác nào anh nhà nghèo lại rờ ngói nhà mình đi bán để đến ngày mưa gió, nắng nôi lại chui vào hang mà ở. Mà vị quan chức này cũng thừa hiểu, quặng dưới lòng đất này là tài sản quốc gia, việc khai thác phải đem lại lợi ích chung cho mọi người chứ không phải một vài tổ chức hay cá nhân nào đó. Cũng vị quan chức kia, đưa ra một giải pháp hữu hiệu cho vấn đề này rằng, cần phải kiểm soát chặt chẽ những tình trạng khai thác bừa bãi, chống thất thu cho nhà nước... Cái giải pháp này xem ra chỉ là nguy tạo. Những người như anh họ tôi, thằng Hiền bạn tôi có đào, có thổ đến vài năm cũng không bằng một chuyến xe "Khủng long" chở sang biên giới. Còn thất thu cho nhà nước ư? Cả 3 tháng đầu năm mới thu về hơn trăm triệu thì nhằm nhò gì so với tiền chui vào túi doanh nghiệp, tiền sửa sang đường xá. Thử hỏi, nhà nước được bao nhiêu? Thực chất vấn đề này là bán chứ không biết làm và chỉ

nhìn thấy cái lợi trước mắt mà quên khuấy tương lai. Và rồi đến cuối năm người ta sẽ ghi thêm vào mục thu ngân sách để lấy thành tích - một căn bệnh trầm kha của những người quản lý, còn cái mất thì chẳng ai dám nhắc tới, hoặc cố tình lờ đi.

Trong những ngày tôi lang thang trên đất Cao Bằng, để tận mắt mục kích cái cảnh khai thác và tận thu của họ mới thấy xót xa làm sao. Những dải núi, quả đồi một thời tươi xanh, đẹp đẽ là thế giờ lở loét, nhăm nhở chẳng khác nào sa mạc. Còn đâu lũng hoa mua ngan ngát, còn đâu tảng đá địu bông lan dịu dàng... Tất cả đã biến mất, để thay vào đó là lợi nhuận mà lại là lợi nhuận trước mắt mới buồn, mới đau làm sao! Không biết mười năm, hai mươi năm hay một tương lai gần nào đó, khi mà trình độ khoa học kỹ thuật của ta đủ để tinh luyện những vỉa quặng đang nằm dưới lòng đất, biến nó trở thành những sản phẩm có giá trị thì tài sản quý ấy có còn không? Hay phải vượt qua bên kia biên giới, để mua về những sản phẩm được làm ra chính từ mỏ quặng của mình với giá cắt cổ. Liệu lúc ấy con cháu chúng ta - họ nghĩ gì?

(Báo Văn nghệ Trẻ)